МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ Д. БРАУНА "ANGELS AND DEMONS" ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0353 – а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські
мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)

Пархоменко Дарина Дмитрівна

Керівник к.ф.н., доц. Шама І.М.

Рецензент д.ф.н., проф. Веремчук Е.О.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології_____
Кафедра англійської філології та лінгводидактики_____
Освітній рівень магістр_____
Спеціальність 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська_____
Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)_____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

_____

«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

_____ПАРХОМЕНКО_ДАРИНІ ДМИТРІЇВНІ_____

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Особливості функціонування релігійної лексики в романі Д. Брауна “Angels and Demons” та їх відтворення в перекладі»_____
Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) Шама Ірина Миколаївна к.ф.н., доцент_____
затверджені наказом ЗНУ від «28» лютого 2024 року № 369-с
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 06 грудня 2024 р.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту):
Теоретичні засади теорії релігійної лексики; релігійна лексика як відображення сакральної культури; словники англійської мови.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1) Здійснити огляд теоретичних джерел щодо релігійної лексики та її функцій;_____
2) Розглянути роль релігійної лексики у створенні художнього тексту;
3) Виявити систему засобів репрезентації релігійної лексики у романі Дена Брауна “Angels and Demons”;_____
4) Провести порівняльний аналіз перекладацьких стратегій відтворення релігійної лексики в українському перекладі._____

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Шама І.М.	23.05.2024	23.05.2024
Розділ 1	Шама І.М.	27.07.2024	27.07.2024
Розділ 2	Шама І.М.	02.09.2024	02.09.2024
Висновки	Шама І.М.	23.11.2024	23.11.2024

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

6. Дата видачі завдання 23.05.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	лютий – квітень 2024	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2024	виконано
3.	Написання вступу	червень 2024	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2024	виконано
5.	Написання практичного розділу	жовтень 2024	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2024	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2024	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад – грудень 2024	виконано
9.	Захист	грудень 2024	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант Д. Д. Пархоменко
Керівник роботи І. М. Шама
Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер М. В. Залужна

ЗМІСТ

ВСТУП ……3

РОЗДІЛ 1 РЕЛІГІЙНА ЛЕКСИКА В ОРИГІНАЛІ І ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ……..6

1.1 Визначення релігійної лексики та критерії її виокремлення в художньому тексті…….6

1.2 Типологія релігійної лексики в ракурсі науки про переклад …….14

1.3 Функції релігійної лексики в художньому тексті і їх вплив на якість цільового тексту ……22

РОЗДІЛ 2. РЕЛІГІЙНА ЛЕКСИКА В РОМАНІ ДЕНА БРАУНА “ANGELS AND DEMONS”, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ……..28

2.1. Загальна характеристика роману “Angels and Demons” та релігійної лексики в ньому ……28

2.2. Функціональні, типологічні та перекладацькі особливості релігійної лексики в романі Дена Брауна ……40

ВИСНОВКИ ……54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……56

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 61 стор., 29 джерел.

Об’єкт дослідження: Релігійна лексика в художньому тексті, зокрема у творі Д. Брауна “Angels and Demons”.

Мета роботи: Дослідити роль релігійної лексики в художньому тексті, її функції та особливості перекладу, використовуючи роман “Angels and Demons” як приклад.

Теоретико-методологічні засади: Дослідження базується на теорії перекладу та лексикології (Гуменюк Л. М., Nida E.).

Отримані результати: У результаті дослідження встановлено, що релігійна лексика в романі Дена Брауна “Angels and Demons” виконує важливу роль у створенні художнього тексту. Зокрема, вона представлена сакральними термінами, церковною термінологією, назвами обрядів і символів, які не тільки збагачують текст, але й допомагають формувати атмосферу, передавати ідейне навантаження і підкреслювати культурний контекст. Релігійна лексика забезпечує зв’язок із сакральною тематикою, додає тексту урочистості й символізму, а також сприяє глибшому розкриттю персонажів та їхніх моральних дилем. Під час аналізу перекладацьких стратегій було виявлено, що український переклад зберігає основні функції релігійної лексики оригіналу завдяки використанню транслітерації, калькування, адаптації та приміток. Це дозволяє передати культурну і релігійну специфіку тексту та зробити його зрозумілим для української аудиторії.

Ключові слова: *релігійна лексика, переклад, функції лексики, типологія, перекладацькі стратегії, культурний контекст.*

ВСТУП

Релігійна лексика в художніх текстах є однією з найбільш цікавих та складних тем у перекладознавстві. Важливість цієї теми зумовлена тим, що переклад релігійних термінів та понять потребує не лише лінгвістичних знань, а й глибокого розуміння культурного та історичного контексту як мови оригіналу, так і мови перекладу. Релігійна лексика часто є невід'ємною частиною традицій, вірувань і світогляду культури оригіналу, що ускладнює її точне передавання в іншій мові. Переклад таких текстів, особливо коли йдеться про специфічну релігійну термінологію, вимагає творчого підходу і високої майстерності, щоб зберегти зміст та адаптувати його до культури цільової аудиторії.

Роман Д. Брауна "Angels and Demons" є чудовим прикладом того, як релігійна лексика відіграє важливу роль у наративній та тематичній структурі художнього твору. Цей трилер, який обертається навколо конфлікту між наукою та релігією, багатий на релігійні посилання, символи та терміни, що робить його ідеальним об'єктом для дослідження функціонування і перекладу релігійної лексики. У романі зустрічається широкий спектр релігійної лексики, від священних текстів до історичних посилань, які необхідно точно передати читачеві, зберігаючи при цьому культурний і емоційний контекст оригіналу.

Актуальність цієї теми зумовлена зростанням інтересу до перекладу художніх текстів, зокрема творів, що містять релігійну тематику. Такий переклад не тільки зберігає автентичність оригіналу, але й сприяє розвитку міжкультурного обміну та глибшому розумінню релігійних та культурних відмінностей. Тому дослідження релігійної лексики в перекладі художніх творів є важливою складовою сучасного перекладознавства.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні релігійної лексики в романі Д. Брауна "Ангели і демони". Особливу увагу

приділено функціям релігійної лексики, її типології, а також перекладацьким стратегіям при передачі релігійних термінів у художньому тексті. На матеріалі цього роману здійснено аналіз релігійної лексики з точки зору її ролі у створенні смислових і символічних образів, а також її адаптації в українському перекладі.

Об'єктом дослідження є релігійна лексика в художньому тексті, зокрема у романі Дена Брауна "Angels and Demons".

Предметом дослідження є функції релігійної лексики у творі, її типологія та способи перекладу в українській версії роману.

Метою дослідження є аналіз особливостей функціонування релігійної лексики в художньому тексті, визначення її ролі у створенні смислових і символічних образів та дослідження перекладацьких стратегій для передачі цих елементів.

Для дослідження поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Визначити теоретичні основи релігійної лексики та критерії її виокремлення.

2. Здійснити типологізацію релігійної лексики у романі "Angels and Demons".

3. Проаналізувати функції релігійної лексики у тексті оригіналу.

4. Дослідити перекладацькі стратегії, використані для передачі релігійних термінів в українському перекладі.

Матеріалом дослідження стали оригінальний текст роману "Angels and Demons" та його український переклад (в українському перекладі
А. Кам'янець), що містить релігійну лексику та термінологію, властиву культурі і контексту роману.

Методи дослідження. Порівняльний аналіз (вивчення відмінностей між оригіналом і перекладом); контекстуальний аналіз (оцінка перекладу з урахуванням культурних відмінностей).

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів для підготовки фахівців із перекладу, у викладанні теорії перекладу, а також у практиці перекладу художніх текстів, що містять релігійну лексику.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, зокрема обґрунтовано актуальність теми, визначено мету та завдання дослідження, окреслено об'єкт і предмет дослідження. Також у вступі зазначено структуру роботи та коротко описано основні етапи дослідження.

Перший розділ присвячений загальним відомостям про релігійну лексику в художньому тексті. Тут розглядаються теоретичні підходи до визначення релігійної лексики, її функцій та типів. Окремо увага приділяється ролі релігійної лексики в контексті художнього твору та методам її виокремлення в тексті.

Другий розділ містить аналіз релігійної лексики на матеріалі роману Д. Брауна "Ангели і демони". У цьому розділі досліджуються функції релігійної лексики, її вплив на сюжет і структуру твору, а також перекладацькі стратегії передачі релігійних термінів в українському перекладі.

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження. Визначено роль релігійної лексики в художньому тексті та її функціонування в процесі перекладу. Загальна кількість сторінок 61, кількість використаних джерел 29.

РОЗДІЛ 1
РЕЛІГІЙНА ЛЕКСИКА В ОРИГІНАЛІ І ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1.1 Визначення релігійної лексики та критерії її виокремлення в художньому тексті

Релігійна лексика — це сукупність слів і словосполучень, які пов'язані із сакральними поняттями, релігійною тематикою, духовними концепціями та відображають специфіку релігійного світогляду, культури, обрядів чи символіки. Вона охоплює такі основні групи:

1. Номінації божественного: слова, що позначають Бога, ангелів, святих, демонів тощо (напр. «Бог», «Сатана», «архангел».
2. Термінологія церковної ієрархії: «папа», «кардинал», «єпископ».
3. Назви сакральних текстів та місць: «Біблія», «собор», «каплиця».
4. Релігійні концепти та доктрини: «гріх», «спокута», «вічність».
5. Обряди, ритуали та символіка: «причастя», «хрест», «індульгенція».

У художніх текстах релігійна лексика часто виконує не лише функцію прямого позначення релігійних понять, але й створює атмосферу, визначає тематику чи ідейну спрямованість твору.

Для визначення релігійної лексики у тексті використовують такі критерії:

1. Семантичний критерій: Слова чи словосполучення, що прямо відображають релігійні поняття, вірування чи дії (напр., у книзі «Ангели і Демони» — «Ватикан», «конклав».

2. Функціональний критерій: Слова, які виконують релігійно-символічну функцію у тексті, навіть якщо вони поза релігійним контекстом мають інше значення (напр., «світло» як символ божественного).

3. Етимологічний критерій: Лексеми з походженням, пов’язаним із сакральною сферою (напр., «єретик», «апостол»).

4. Контекстуальний критерій: Виокремлення слів, значення яких набуває релігійного змісту лише в контексті конкретного художнього тексту.

Художній текст — це літературний твір, у якому мовні засоби служать для створення образів, ідейної наповненості та художньої атмосфери.

Релігійна лексика є важливим елементом мовної системи, який відображає концептуальний світогляд релігійної традиції, історико-культурний контекст суспільства та особливості духовного життя. У контексті художнього тексту релігійна лексика виконує низку функцій, серед яких передача культурно-історичної специфіки, формування емоційної атмосфери та поглиблення змісту твору.

В останні десятиліття мовознавці дуже плідно простежують взаємозв’язки мови їй релігії, так з’явилася теолінгвістика – новий розділ мовознавства. Але треба зазначити, що, хоча термін «теолінгвістика» з’явився недавно, ще в XIX ст. дослідники почали вивчати вплив релігії та релігійної лексики на мову.

Детально простежує витоки теолінгвістичних студій А. Ковтун, яка у своєму монографічному дослідженні аналізує внесок О. Потебні, Є. Грицака, І. Огієнка та інших українських і закордонних мовознавців у вивчення впливу релігії на мову [Ковтун 2018].

Віра й релігія – невід’ємні складники людського суспільства від самого початку його зародження. І політеїзм, і монотеїзм ґрунтуються на вірі людини в надприродні, вищі сили. З розвитком релігійних знань, напрямів, течій і т. ін. формується й лексикон цієї сфери життя. З’являються наукові розвідки, різноманітні довідники, енциклопедії, словники тощо, присвячені вивченню й унормуванню одиниць релігійної царини. Починаючи з 90-х

років, відроджується інтерес до релігійної лексики серед українських науковців, зокрема й мовознавців. Питання історичного розвитку одиниць релігійної царини висвітлюють дослідження В. Німчука, Н. Пуряєвої, Ю. Осінчука та ін. У художніх творах сакральні лексеми досліджували Н. Піддубна, Ю. Браїлко, Д. Гурська, О. Ципердюк та багато ін. [Томіленко 2019, с. 257].

Релігійна лексика це також сукупність слів і виразів, які позначають поняття, пов'язані з релігійними уявленнями, віровченням, обрядами та іншими аспектами духовної культури. У художньому тексті її виокремлення відбувається за такими критеріями:

1. Тематика: використання слів, що описують релігійні обряди, символіку або поняття (молитва, гріх, спасіння).

2. Стиль: наявність особливих формулювань, часто властивих молитвам чи церковним текстам.

3. Функція: створення атмосфери або характеристики персонажів.

Релігійну лексику можна визначити як сукупність мовних одиниць (слів, словосполучень, фразеологізмів), які позначають поняття, об’єкти, явища, ритуали, ідеї, що мають пряме або опосередковане відношення до релігії. Це поняття охоплює назви сакральних текстів, церковних обрядів, релігійних установ, духовних посад, символів, а також фразеологічні вислови, які виникли на основі релігійних текстів або традицій. Наприклад, слова ікона, молитва, священик, вислови нести свій хрест чи манна небесна є характерними прикладами релігійної лексики [Гуменюк 2015, с. 35–42].

Визначення релігійної лексики в художньому тексті вимагає застосування системного підходу, який враховує її формальні, семантичні та функціональні особливості. Серед основних критеріїв виокремлення можна виділити такі:

1. Семантичний критерій.

Релігійна лексика позначає явища та об’єкти, пов’язані з релігією, вірою або духовністю. Наприклад, назви релігійних установ (храм,

монастир), сакральних текстів (Біблія, Коран), ритуалів (хрещення, сповідь) безпосередньо пов’язані з релігійним контекстом.

2. Етимологічний критерій.

Часто релігійна лексика має специфічне походження, пов’язане зі священними мовами (латина, давньогрецька, церковнослов’янська тощо). Наприклад, такі терміни, як євхаристія, ангел, єпископ, мають латинське або грецьке походження, що підкреслює їх сакральну природу.

3. Культурно-історичний критерій.

У художньому тексті релігійна лексика часто відображає історичний або культурний контекст певної епохи чи суспільства. Наприклад, у творах про середньовіччя часто використовуються терміни, пов’язані з католицькою церквою (індульгенція, папа, канон).

4. Функціональний критерій.

Релігійна лексика у художньому тексті виконує важливі функції, серед яких можна виділити:

1. Смислову функцію: забезпечує розкриття змісту тексту через релігійний контекст.

2. Естетичну функцію: створює специфічну атмосферу, пов’язану з духовністю, сакральністю або ритуалами.

3. Культурну функцію: зберігає і передає релігійні традиції, символіку, філософські ідеї [Ковальчук 2020, с. 18–25].

Так у “Angels and Demons” наприклад: *“God’s will is written in the stars.”*[Brown 2000].

Цей вислів показує не лише релігійний зміст, а й допомагає формувати інтригу, пов’язану з пошуком істини у тексті.

5. Контекстуальний критерій.

У багатьох випадках релігійна лексика стає очевидною лише в контексті. Наприклад, слово світло у загальному значенні може означати фізичне явище, але в релігійному контексті воно набуває сакрального значення (наприклад, як символ Божої присутності). Наприклад, слово печать

у контексті роману може стосуватися як фізичного символу, так і духовної ідеї: *“The fifth brand, the Seal of God, was the ultimate truth.”* [Brown 2000]. У цьому випадку Seal of God (Печать Божа) виступає як символ віри та духовного одкровення, що впливає на розвиток сюжету.

У контексті роману релігійна лексика включає терміни, що пов’язані з церковними установами, богослов’ям, обрядовістю, а також символічні вирази, що мають духовне значення. Наприклад, у тексті зустрічаються такі терміни, як:

1) конклав (збори кардиналів для вибору нового папи);

2) кардинал (вища духовна особа в католицькій церкві);

3) ілюмінати (історичне братство, яке у романі протиставляється католицькій церкві);

4) канонічне право (система правових норм католицької церкви).

Ці терміни не лише мають релігійне значення, а й пов’язують читача з історією, традиціями та культурними кодами, закладеними в основі твору. Крім того, під час перекладу важливо враховувати багатозначність релігійних термінів. Неправильна інтерпретація, наприклад, терміна illumination (освітлення/просвітлення), може призвести до втрати ідейного змісту тексту. Тому виокремлення релігійної лексики сприяє кращому розумінню як оригінального, так і перекладеного тексту.

Релігійна лексика у романі “Angels and Demons” є ключовим інструментом створення атмосфери, передачі ідей і змістовного наповнення тексту. Застосування критеріїв для її виокремлення допомагає краще зрозуміти значення окремих термінів і їхню роль у структурі твору [Гуменюк 2015, с. 35–42; Ковальчук 2020, с. 18–25].

У текстах релігійна лексика часто виконує роль символів, що дозволяють передати настрій, емоційну напруженість або духовний сенс описаних подій. Так, художня література використовує релігійну лексику для створення атмосфери або для розкриття внутрішнього світу персонажів через їхні вірування або стосунки з божественним.

Релігійна лексика у художніх текстах виконує функцію формування духовного або історичного контексту, що дозволяє читачеві зануритися у світогляд і цінності певного періоду чи релігійної традиції. Особливість релігійної лексики полягає в тому, що її смислове навантаження часто перевищує звичайний денотативний рівень, переходячи до алегоричних чи метафоричних значень.

Основні категорії релігійної лексики:

1. Сакральна термінологія: назви божеств, святих, сакральних текстів, як-от Біблія, Коран, Месія, Яхве.

2. Літургійна лексика: Слова, пов'язані з богослужінням і обрядами: молитва, ікона, причастя.

3. Назви релігійних понять: Поняття, що виражають віру чи доктрину: гріх, благодать, спасіння.

4. Алюзії: Лексика, що натякає на події чи образи з релігійних текстів: рай, Адам, Вавилонська вежа.

5. Фразеологізми: Устойчиві вирази, пов'язані з релігією, наприклад, нести свій хрест, блудний син.

Оскільки релігійна лексика в художньому тексті відображає елементи, пов'язані з релігійними концептами, образами, символами, а також зі структурами та практиками, що належать до релігійних інституцій. Це можуть бути як конкретні терміни, такі як "папа", "церква", "свята книга", так і більш абстрактні поняття, пов'язані з моральними чи духовними темами. Важливою особливістю релігійної лексики є її здатність впливати на характер сюжету та розкриття тем, адже вона не лише відображає реалії релігійного світу, а й визначає культурні, етичні та філософські аспекти твору.

"The Pope had died, leaving the Church without a spiritual leader." [Brown 2000]. Цей термін вказує на основний релігійний інститут — католицьку церкву, і відображає серйозний соціальний та духовний конфлікт, пов'язаний з відсутністю релігійного лідера.

Релігійна лексика в контексті художнього твору може виконувати різноманітні функції. Вона може бути використана для підкреслення конфлікту між релігією та іншими соціальними інститутами (наприклад, наукою), для створення атмосферних елементів, а також для розкриття характерів персонажів, їхніх внутрішніх переживань та етичних дилем. У “Angels and Demons” це особливо помітно, оскільки релігійна лексика допомагає створити контекст боротьби між наукою і вірою.

“The Illuminati were a group of scholars, artists, and scientists who were seeking to overthrow the oppressive religious authorities of the time.” [Brown 2000]. Це вказує на функцію релігійної лексики у відображенні конфлікту між науковим прогресом і релігійними авторитетами, що є основною темою роману.

Важливим є контекст, у якому релігійна лексика використовується. В залежності від того, як і де ці слова застосовуються в конкретному творі, їх значення може змінюватися. Наприклад, у “Angels and Demons” релігійні терміни використовуються не лише для прямого позначення церковних понять, але й для вираження метафоричних ідей або символічних образів. Цей критерій дозволяє виявити багатозначність релігійної лексики в межах одного твору.

“The word ‘Illuminati’ itself was written in the form of an ambigram.” [Brown 2000]. У цьому випадку ілюмінати не лише символізують таємну організацію, але й перетворюються на складний символ, який можна трактувати по-різному в залежності від контексту, в якому вони представлені.

Одже відповідаючи на питання про роль та специфіку релігійної лексики в художньому тексті, можна зробити кілька важливих висновків, зокрема, на прикладі роману Д. Брауна “Angels and Demons”.

По-перше, релігійна лексика в художньому тексті виступає не лише як інструмент для передачі конкретних релігійних понять, але й як важливий елемент для створення глибокого контексту твору. Вона дозволяє не тільки

позначити релігійні реалії та інститути, але й відіграє важливу роль у розкритті моральних і філософських тем. Важливою особливістю релігійної лексики є її здатність відображати конфлікти, які пов'язані з вірою, мораллю, наукою та культурою. Так, в романі "Angels and Demons" терміни, як-от папа Римський, католицька церква та Ілюмінати, не лише визначають релігійні інститути, але й створюють поле для аналізу боротьби між релігією та наукою, підкреслюючи основний конфлікт твору.

По-друге, релігійна лексика, яка базується на багатьох історичних, етимологічних і культурних підходах, дозволяє не лише точніше передати значення, але й викликати у читача глибші емоційні реакції. Вона слугує інструментом для зображення внутрішніх переживань персонажів, моральних конфліктів і навіть для створення символічних образів. Використання таких термінів, як конклав чи канонічне право, демонструє високий рівень знання культури та історії, що є важливим аспектом для побудови глибоких образів та характерів у художньому тексті.

Важливим є також те, що релігійна лексика в контексті цього твору має багатофункціональний характер: вона не лише визначає релігійні реалії, а й активно використовує метафори та символи для вираження складних концептів. Так, релігійні терміни стають не тільки предметами для розуміння, але й символами, що наповнюються новими значеннями залежно від контексту. Це дає можливість глибше аналізувати сюжет, характер і соціальні конфлікти, що виникають у творі.

Таким чином, ми вважаю, що релігійна лексика є важливою складовою художнього тексту, особливо у випадку з романом "Angels and Demons", де вона не тільки визначає релігійні реалії, але й активно сприяє формуванню культурних, моральних і соціальних концептів. Цей аспект лексики дозволяє значно розширити можливості для глибокого аналізу сюжету і розвитку персонажів, а також є важливим інструментом для розкриття філософських ідей, що лежать в основі твору.

1.2 Типологія релігійної лексики в ракурсі науки про переклад

Типологія релігійної лексики є важливою частиною наукових досліджень у галузі перекладознавства, оскільки дає змогу систематизувати терміни, пов’язані з релігією, а також визначити способи їх перекладу в контексті конкретного художнього твору. Врахування типології релігійної лексики необхідне для забезпечення точності, відповідності і культурної адекватності перекладу, адже багато релігійних термінів не мають прямих еквівалентів у цільовій мові.

Релігійна лексика є особливим елементом тексту, який вимагає уваги до культурних, семантичних та стилістичних аспектів при перекладі. Оскільки релігійна лексика нерідко пов’язана із сакральним та історико-культурним контекстом, її переклад потребує збереження точності і одночасно адаптації до цільової аудиторії. У процесі перекладу таких текстів, як «Ангели і Демони», перекладач стикається з кількома ключовими завданнями:

1. Точна передача змісту (семантична адекватність).
2. Збереження стилістичного і культурного контексту.
3. Уникнення можливих спотворень або втрати сакрального значення [Федорова 2011, с. 50–57].

Типи релігійної лексики можна поділити на кілька категорій, зокрема: терміни, що позначають релігійні інститути; терміни, пов’язані з релігійними практиками та обрядами; філософські і моральні поняття, що мають релігійне забарвлення; а також символи і образи, які відображають релігійні уявлення і традиції.

1. Терміни, що позначають релігійні інститути.

Ці терміни включають слова, які відображають конкретні релігійні установи, організації та структури. Це може бути як загальна назва релігійних інститутів, так і специфічні назви, які визначають органи церковної влади або релігійні організації. У тексті Дена Брауна “Angels and Demons” часто зустрічаються терміни, які позначають конкретні релігійні інститути, такі як папа Римський, конклав, католицька церква, Ватикан. *“The Pope had just announced his decision to attend the ceremony in person.”* [Brown 2000]. Цей термін папа Римський позначає найвищу церковну посадову особу католицької церкви, і в перекладі важливо зберегти цю конкретну функцію і значення. Ключовим моментом для перекладача є точність передачі цих термінів, адже у багатьох випадках для певних релігійних інститутів не існує прямих аналогів в інших культурах. У таких випадках доцільно використовувати прямий переклад або адаптацію термінів відповідно до контексту та культури цільової аудиторії.

2. Терміни, що позначають релігійні практики та обряди.

Іншою категорією релігійної лексики є терміни, які позначають релігійні практики, обряди та ритуали. Ці слова часто мають складний культурний контекст і потребують обережного підходу при перекладі, щоб зберегти їх значення та унікальність у кожній конкретній релігійній традиції. У романі “Angels and Demons” також згадуються такі терміни, як конклав, що позначає зібрання кардиналів для вибору нового папи, і свята меса, що є важливою частиною католицької релігійної практики. *“The Conclave was held in the Sistine Chapel, where the cardinals would gather to elect a new pope.”* [Brown 2000]. Термін конклав в оригіналі позначає конкретний обряд у межах католицької церкви, і його важливо точно передати в перекладі, аби зберегти релігійну специфіку процесу вибору папи. Перекладач має визначити, чи потрібно використовувати калькування, чи вибрати адаптацію цього терміна для цільової аудиторії. У випадку, коли термін має високий рівень культурної специфіки, такий підхід дозволяє зберегти автентичність і водночас адаптувати текст до реалій іншої культури.

3. Філософські та моральні поняття, що мають релігійне забарвлення.

Ця категорія охоплює терміни, пов'язані з моральними, етичними та філософськими аспектами релігії, такими як гріх, спасіння, віра, диявол, світло, темрява тощо. Ці терміни зазвичай використовуються для розкриття внутрішнього конфлікту персонажів і мають глибокий філософський підтекст. У "Angels and Demons" багато релігійних термінів виконують не тільки роль засобів ідентифікації, але й служать для передачі ідеологічних та моральних питань, що виникають між персонажами. *"In the end, it is not science or religion that can save us, but faith."* [Brown 2000]. Термін віра в даному контексті виражає моральне і філософське питання, що ставиться перед персонажами: як віра може вплинути на їхні рішення і погляди. Ці терміни потребують особливої уваги при перекладі, оскільки вони не тільки відображають релігійні уявлення, але й несуть важливе філософське навантаження, яке має бути точно передане для збереження ідеї автора.

4. Релігійні символи та образи

Релігійні символи та образи – це ще один важливий аспект релігійної лексики, що часто використовується для створення багатошарових смислів і візуальних образів. Вони можуть мати різні значення в залежності від контексту, культурних традицій і релігійних уявлень. У романі "Angels and Demons" широко використовуються релігійні символи, такі як хрест, масонські символи, світло та темрява, небесні образи. Ці символи мають величезне значення в контексті боротьби між наукою і релігією, що є основною темою твору. *"The Illuminati symbol was hidden in plain sight in the church's architecture."* [Brown 2000]. У цьому випадку термін символ Ілюмінатів є потужним символом, що має не лише релігійне, а й таємне значення в контексті боротьби між наукою та релігією. При перекладі таких термінів важливо враховувати їхнє символічне значення та вплив на атмосферу твору, що дозволяє досягти максимального ефекту від сприйняття тексту цільовою аудиторією.

У перекладі релігійної лексики можна застосовувати різні стратегії, залежно від конкретного терміну та контексту. Однією з основних стратегій є прямий переклад, коли термін має чіткий еквівалент у цільовій мові. Іншими стратегіями є калькування, коли зберігається структура терміна, і адаптація, коли перекладач змінює термін для забезпечення кращого сприйняття цільовою аудиторією. Також варто застосовувати метод вільного перекладу в тих випадках, коли релігійний термін носить специфічне значення у певному культурному контексті, і його точне відтворення може призвести до втрати сенсу.

Відомим та визначним дослідником релігійної мови був словенський мовознавець Ф. Міклошич, який започаткував дослідження релігієзнавчої та богословської терміносистеми релігієзнавства на основі слов'янських мов. Він також подав у праці «Християнська термінологія слов'янських мов» лексику на позначення релігійних понять з українських джерел: благословити, креститися, молитися, проводи, присягнути / божитися / клястися та ін. Загалом науковець подав понад 80 релігійних термінів, розділивши їх на 2 групи. До першої зарахував назви, пов'язані з церквою (це назви свят, осіб, будівель, предметів церковного вжитку), до другої – найменування, що стосуються релігії, основних релігійних понять [Палійчук 2023, с. 9].

Релігійну лексику також можна класифікувати за перекладацькими категоріями, такими як «перекладний/неперекладний» контент, що визначається культурними відмінностями. Наприклад, концепції, як-от карма чи мокша, можуть мати відповідники в одних культурах, але залишатися неперекладними в інших через відсутність аналогічних понять. Відповідно до цього, доцільно розглядати три стратегії перекладу:

1. Дослівний переклад — зберігає оригінальну форму, що важливо для збереження автентичності та релігійного значення.

2. Культурна адаптація — дозволяє передавати значення через локальні культурні еквіваленти.

3. Глосарій або примітки — додаються для пояснення контексту або значення, коли релігійні терміни не мають відповідників.

Типологія релігійної лексики в перекладі допомагає розподілити терміни за їх функціями, культурною специфікою та складністю передачі. Основні типи релігійної лексики та їх перекладацькі аспекти:

1. Сакральна та ритуальна лексика. Це терміни, пов'язані з обрядами, святами і ритуалами (наприклад, літургія, таїнство, причастя). У перекладі вони потребують точності для збереження змісту і символічного значення. Сакральна лексика: це слова, пов'язані з обрядами, ритуалами та віруваннями (наприклад, хрещення, свята вода, сповідь). Така лексика зазвичай перекладається точно, але з використанням приміток для збереження релігійного значення в контексті іншої культури [The Gospel Coalition 2022]. Часто такі слова перекладаються дослівно, особливо коли є відповідники в цільовій культурі. Проте в інших випадках можуть бути використані пояснення або примітки. Наприклад, у дослідженнях Хатіма і Мансура зазначено, що перекладачі іноді обирають збереження оригінального терміну з подальшим поясненням для читача.

2. Морально-етична лексика - це терміни, що відображають моральні та етичні принципи, часто релігійного походження (чеснота, гріх). Вони можуть перекладатися за допомогою слів, які відповідають загальному контексту й культурним особливостям цільової аудиторії [Гуменюк 2015]. Ці терміни передають етичні концепції і частіше зустрічаються в художній літературі, що описує моральні конфлікти або духовний шлях персонажів. Їхня адаптація залежить від культури аудиторії, тому перекладачі можуть обирати як буквальний переклад, так і відповідники, близькі за змістом, але прийнятні для культурних норм цільового тексту.

3. Теологічна термінологія - специфічні терміни, що мають точні релігійні значення, наприклад троїчність, воскресіння. Як зазначає Бейкер, перекладачі часто залишають оригінальні терміни з поясненнями або примітками, адже такі поняття можуть не мати точного відповідника в іншій

культурі [Baker 1992, с. 37–45]. Це більш складні терміни, пов’язані з догматикою, як-от спасіння, преображення. У перекладацькій практиці їх часто залишають без змін, додаючи глосарії або примітки, щоб допомогти читачеві зрозуміти значення. Релігієзнавці відзначають, що у випадках, коли термін має специфічне значення в цільовій мові, перекладач може скористатися адаптацією.

4. Архаїзми і стилістично маркована лексика. Релігійні тексти часто містять архаїзми, що підкреслюють їхню древність і піднесений стиль. У перекладі художніх текстів збереження архаїчних форм допомагає передати атмосферу, але інколи ці форми адаптуються, щоб не утруднювати розуміння для сучасного читача. Як зазначають дослідники Ліот і Бейкер, адаптація архаїзмів можлива, проте це залежить від стилістичної мети автора й очікувань цільової аудиторії.

5. Культурно специфічна лексика. Це терміни, що стосуються релігійних атрибутів конкретної культури, наприклад, ханука в єврейській традиції або карма в індуїзмі. Переклад таких термінів може потребувати розширених пояснень, оскільки цільова аудиторія може не мати аналогічних культурних реалій [Nida 2003, с. 43-45].

Методи перекладу релігійної лексики:

1. Транслітерація: Наприклад, Амінь, Аллілуя.

2. Калькування: Наприклад, Kingdom of Heaven → Царство Небесне.

3. Адаптація: Врахування культурного контексту. Наприклад, Baptism → Хрещення.

Методи перекладу релігійної лексики:

1. Прямий переклад: Використовується для універсальних термінів, як-от гріх або рай.

2. Калькування: Наприклад, Holy Trinity → Свята Трійця.

3. Адаптація: Врахування культурної специфіки. Наприклад, термін rabbi у християнському контексті може бути адаптований як вчитель.

4. Транслітерація: Для унікальних понять, таких як іншалла в ісламському тексті.

Враховуючи вищенаведену інформацію, я вважаю, що вивчення типології релігійної лексики в контексті науки про переклад є надзвичайно важливим для забезпечення точності та культурної адекватності перекладу. Релігійні терміни та символи, зокрема в художньому тексті, є не тільки важливими для розкриття змісту твору, але й формують взаємодію між різними культурами та мовами. Відповідаючи на питання про те, як правильно відтворювати релігійну лексику в перекладі, слід зазначити, що кожен термін потребує індивідуального підходу, враховуючи його культурну специфіку, контекст та функціональну роль у тексті. Типологія релігійної лексики дозволяє перекладачеві розуміти, які категорії термінів він має справу, що дає змогу обирати найбільш відповідні стратегії перекладу. Для термінів, пов'язаних із релігійними інститутами чи обрядами, важливо забезпечити точність і відповідність існуючим стандартам у цільовій мові. Водночас для філософських і моральних понять або релігійних символів перекладачеві доводиться адаптувати лексичні одиниці таким чином, щоб зберегти не лише їхнє значення, але й емоційний та символічний контекст.

При дослідженні питання релігійної лексики, перш за все слід пам'ятати, що її початок і основа – це Біблія. Саме тому ця лексика має назву «конфесійна» або «сакральна». Для визначення особливостей та принципів перекладу конфесійної лексики, видається доцільним дати визначення поняттю «конфесійний стиль». На думку дослідників, конфесійний стиль можна розглядати як інструмент реалізації культовопрофесійних потреб священнослужителів різних рангів, який одночасно забезпечує їх спілкування з віруючими людьми. Проте однорідність термінології при вивченні особливостей конфесійного стилю на сучасному етапі відсутня. Так, наприклад, деякі автори замість поняття конфесійний стиль пропонують розглядати поняття «конфесійний дискурс»,

який вони тлумачать як релігійний текст у ситуації реального спілкування [Ваховська 2004, с. 19].

Інші дослідники вважають за доцільне використовувати поняття «релігійний стиль», оскільки, на їхню думку, воно вказує на сферу вживання цього функціонального типу мовлення [Ваховська 2004, с. 20]. Незважаючи на достатню обґрунтованість згаданих підходів, в даній роботі ми використовуємо більш традиційний термін «конфесійний стиль», з огляду на більш поширене вживання цього терміна дослідниками у сфері, що розглядається (див., наприклад, праці [Н. Бабич; П. С. Дудік;
Н. Дзюбишина-Мельник; В. Німчук; Л. Мацько]).

Для порівняння способів передачі відповідних одиниць релігійної лексики, виникає необхідність у їх попередній лексико-семантичній класифікації. Розглянемо деякі існуючі на сьогодні типології. Н. Я. Дзюбишина-Мельник виділяє два типи конфесійної лексики: лексика, яка позначає безпосередньо поняття християнської віри (янгол, Бог тощо); лексика, яка за стилем пов’язана з конфесійним стилем, але не відображає релігійних понять (небеса, благодать тощо) [Кравченко 2011, с. 110]. Дана класифікація видається надто загальною, тому звернемося й до типології інших авторів. П. С. Дудик пропонує такі групи конфесійної лексики: загальні, основоположні поняття, назви рангів священнослужителів, назви таїнств та обрядів, назви постів, назви різних конфесійних реалій, деякі поняття неправославних релігій. Ю. В. Осінчук приділяє увагу безпосередньо вивченню назв богослужінь та обрядів, які часто вживаються у релігійних текстах.

А. Полина, у свою чергу, здійснила спробу класифікації конфесійної лексики за «предметно-тематичними групами», перелік яких виглядає наступним чином: назви осіб, задіяних в богослужінні; предмети, що використовуються в богослужінні, їхні частини та різновиди, що розпадаються на три підгрупи: назви речей, що використовуються при богослужінні; назви предметів одягу священнослужителів; назви священних

книг; дії, які є частиною церковних обрядів; місце проведення богослужіння та його частини, часові характеристики проведення богослужіння (день, тиждень) [Полина 2004. с. 21].

Звертаючи увагу на приклади з тексту “Angels and Demons” Дена Брауна, можна побачити, як саме релігійні терміни і символи сприяють створенню глибоких філософських і моральних аспектів твору. Переклад цих термінів потребує не лише лексичної точності, але й розуміння того, як ті чи інші терміни взаємодіють із загальним контекстом роману, що дозволяє зберегти автентичність оригіналу та донести ідеї автора до цільової аудиторії.

Таким чином, типологія релігійної лексики є ключовим інструментом для аналізу й розв’язання проблем перекладу релігійних термінів. Перекладач має вміння правильно вибирати стратегії для кожної категорії термінів, аби зберегти точність, глибину та відповідність культурним реаліям оригіналу. У цьому контексті розуміння типології релігійної лексики стає необхідним етапом у підготовці перекладацької роботи.

Для досягнення успішного перекладу релігійної лексики необхідно проводити глибоке дослідження культурних відмінностей, ролі релігійних термінів у контексті конкретного твору та враховувати різноманітні перекладацькі стратегії для точного й адекватного відтворення змісту, не порушуючи його оригінальної значущості.

1.3 Функції релігійної лексики в художньому тексті і їх вплив на якість цільового тексту

Релігійна лексика в художньому тексті виконує кілька важливих функцій, кожна з яких сприяє формуванню загальної атмосфери твору, передає глибину філософських і моральних концептів і допомагає створити

зв’язок між автором і читачем через специфічну культурну й символічну систему. Релігійна лексика в художньому тексті може мати різноманітні функції, залежно від жанру твору, його тематичної спрямованості та конкретних літературних завдань, поставлених автором.

Загалом, релігія – це форма світогляду, яка засновується на вірі в існування певних надприродних сил та включає певну поведінку або особливі фізичні дії, що направлені на поклоніння тому чи іншому божеству (культ) [Шигаєва 2013 с. 338]. Як духовний і соціальний феномен, релігія співвідноситься з низкою інших понять. А саме: віра, моральна поведінка, життя після смерті, релігійні установи, обряди тощо [Margolis, Laurence 1999, с. 249].

Релігійна лексика у художньому тексті виконує кілька важливих функцій, які сприяють побудові сюжету, створенню художнього образу, розкриттю тематики та формуванню емоційного впливу на читача. Кожен письменник, і Ден Браун не виключення, вписуючи релігійні сюжети та відповідну лексику до своїх творів, перш за все використовує найбільш відомі терміни. А саме: термін *Sacrality*, що має велике значення як в англомовній проповіді, так і в україномовній. Значне місце посідають і поняття *Sin*, *God* та *Faith*, що залишаються актуальними навіть у сучасній англійській мові [The Brill Dictionary of Religion 2007, p. 345] і багаторазово використовуються та згадуються Деном Брауном у циклі романів про Роберта Ленґдона. У романі Д. Брауна «Ангели і Демони» релігійна лексика органічно вплетена у тексту і виконує такі функції:

1. Смислотворча функція

Релігійна лексика формує основний зміст твору, який обертається навколо протистояння науки та релігії, а також інтриг, пов’язаних із діяльністю Ватикану.

2. Символічна функція

Релігійні терміни і символи, такі як «світло», «вогонь», «хрест», виступають знаками, які відображають глибокі філософські ідеї твору, зокрема боротьбу добра і зла.

3. Стилістична функція

Використання релігійної лексики надає тексту урочистості, піднесеного тону, а також створює відповідну атмосферу, пов’язану з діяльністю церкви та обрядовістю.

4. Культурно-освітня функція

Релігійна лексика ознайомлює читачів із традиціями та обрядами католицької церкви, сприяє кращому розумінню культурного контексту твору.

5. Емоційно-експресивна функція

Завдяки використанню релігійної лексики текст набуває глибокого емоційного впливу, особливо у сценах, пов’язаних із релігійними обрядами або конфліктами [Федорова 2013, с. 45-52].

Вплив функцій релігійної лексики на якість цільового тексту

1. Збереження семантики і стилю

У процесі перекладу важливо точно передати значення релігійних термінів, зберігаючи їх символічне і стилістичне навантаження. В українському перекладі роману Віктор Шовкун успішно виконав це завдання:

2. Адаптація до культурного контексту

У випадках, коли терміни можуть бути незрозумілими українському читачеві, введення приміток чи пояснень є необхідним для забезпечення якості перекладу.

3. Емоційна достовірність

Використання релігійної лексики в тексті перекладу сприяє збереженню емоційної напруги та символічності оригіналу.

4. Стилістична єдність

Переклад потребує збереження загального стилістичного рівня тексту, у тому числі урочистого і сакрального тону, властивого релігійній лексиці.

5. Формування читацького розуміння

Грамотно передана релігійна лексика допомагає читачеві розуміти сюжет і конфлікти твору, не відчуваючи розриву між культурними контекстами [Чередниченко 1996].

Приклади функціонального впливу релігійної лексики

1. Символічна функція

1) Вислів *"Upon this rock I will build my Church"* [Brown 2000, с. 123]. дослівно передано українською як «На цьому камені збудую Церкву свою», підкреслюючи важливість біблійного змісту.

2. Емоційна функція

1) Терміни «єретик», «спокута» [Браун 2004, с. 201] додають напруженості сценам, які описують релігійні переслідування і таємниці.

3. Культурна функція

1) Опис обряду конклаву із збереженням термінів «камерленго», «сикстинська капела» дозволяє читачам зануритися в атмосферу Ватикану [Браун 2004, с. 123–125]; [Романенко 2010, с. 134-141].

У текстах Дена Брауна досить часто використовуються також певні слова, у значенні терміну «Бог» (або God), адже письменник оспорює концепцію релігії Християнства та звертається до питань язичництва. Цими словами, що, фактично, мають значення божеств, у романах Брауна є: <…> *each of you is a walking tribute to the Divine Proportion* [Браун, Код да Вінчі 2017, с. 134]) і *'могутність' (God is all-powerful and well-meaning* [Браун, Янголи та демони 2016, с. 401], *The rest is in God's hands* [Браун, Янголи та демони 2016, с. 435]).

Функції релігійної лексики в художньому тексті різноманітні, і вони мають значний вплив як на якість вихідного тексту, так і на адекватність перекладу. Основні функції включають:

1. Емоційно-експресивна функція: релігійна лексика часто використовується для створення глибокого емоційного фону або передавання духовного досвіду. Це допомагає формувати атмосферу тексту, акцентуючи увагу на важливих для автора питаннях віри, моралі чи духовності.

2. Смислотворча функція: такі терміни можуть підкреслювати ключові ідеї чи теми твору, виступати носіями глибинного значення або відсилати до конкретних культурних чи історичних контекстів.

3. Символічна функція: релігійна лексика часто має символічне значення, яке розширює смислове поле тексту. Наприклад, використання релігійних термінів або образів може натякати на біблійні сюжети чи моральні дилеми.

4. Етнокультурна функція: вона сприяє передаванню культурної специфіки, допомагаючи читачам зрозуміти контекст іншої культури чи релігії.

Релігійна лексика у літературі виконує кілька важливих функцій:

1. Символічна — наповнює текст символізмом, який часто надає додаткової глибини або відкриває філософські підтексти. Терміни на зразок хрест, світло можуть використовуватись як символи, що передають абстрактні поняття або моральні цінності [Гуменюк 2015].

2. Стилістична — створює певний емоційний або духовний настрій. Архаїзми або специфічна лексика додають тексту урочистості й піднесеності. Це підкреслює важливість теми і створює сакральну атмосферу. Такий підхід можна побачити в аналізі релігійної символіки у художніх текстах, яку розглядає Джастін Тейлор [The Gospel Coalition].

3. Комунікативна — допомагає доносити до читача основні релігійні ідеї або моральні уроки, які автор прагне передати. Релігійна лексика може встановлювати глибокий зв’язок з читачем, формуючи емоційне й моральне сприйняття тексту [Baker 1992].

Таким чином, ефективність релігійної лексики в перекладі залежить від вибору між дослівним перекладом і адаптацією, що може сприяти

збереженню культурного контексту та інтерпретації для аудиторії. Вибір перекладацької стратегії впливає на загальне сприйняття цільового тексту, оскільки може змінювати або посилювати певні аспекти вихідного матеріалу. Функції релігійної лексики в художньому тексті надзвичайно важливі для формування естетичних і емоційних аспектів твору. Вона надає твору не тільки стилістичної глибини, але й дозволяє створити філософське або духовне тло, яке сприймається читачами на різних рівнях.

При перекладі релігійної лексики культурно-інформативна функція є викликом, адже перекладач має не тільки передати значення слів, але й зберегти культурні особливості, які надають контексту. Як зазначає Хатім, важливо досягти балансу між буквальним перекладом і адаптацією для цільової аудиторії, щоб уникнути втрати культурного значення [Hatim 2004].

Таким чином, можна дійти до висновку, що функції релігійної лексики в художньому тексті та їхній вплив на якість цільового тексту, слід зазначити, що релігійна лексика є багатофункціональним елементом, який значно збагачує текст як у змістовному, так і в емоційному плані. Вона виконує такі функції, як створення атмосфери, формування культурного контексту, передача символічних значень, а також розвиток персонажів і сюжету. Релігійна лексика допомагає автору занурити читача у світ твору, викликати асоціації, посилити драматизм і глибше розкрити ключові ідеї.

Особливу увагу варто звернути на її вплив у процесі перекладу. Як показав аналіз, функції релігійної лексики напряму впливають на якість цільового тексту. Адже перекладач зобов’язаний зберегти не лише її денотативне значення, а й експресивне навантаження, стилістичну своєрідність і культурну значущість. Це є важливим для передачі автентичності тексту, його естетичної цінності та здатності викликати у читача емоційний відгук.

Роман “Angels and Demons” Дена Брауна демонструє, як релігійна лексика може інтегруватися в художній текст для створення багатопланової атмосфери, відображення міжкультурних реалій і постановки філософських

питань. Тому я вважаю, що дослідження функцій релігійної лексики є ключовим для розуміння її ролі в художньому тексті, а також для забезпечення високої якості перекладу. Це дозволяє не лише адаптувати твір для іншої культури, але й зберегти його унікальну ідейно-художню цінність.

РОЗДІЛ 2
РЕЛІГІЙНА ЛЕКСИКА В РОМАНІ ДЕНА БРАУНА “ANGELS AND DEMONS”, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ

2.1 Загальна характеристика роману “Angels and Demons” та релігійної лексики в ньому

Ден Браун — американський письменник, відомий своїми трилерами, які поєднують елементи загадок, таємниць, науки і релігії. Народився 22 червня 1964 року в місті Ексетер, штат Нью-Гемпшир. Його творчість характеризується детальним опрацюванням історичних і релігійних сюжетів, а також напруженим стилем розповіді, що тримає читача в напрузі.

Роман “Angels and Demons” вперше був опублікований у 2000 році і є першим твором із серії про професора Роберта Ленгдона, спеціаліста з релігійної символіки. Книга стала міжнародним бестселером завдяки своєму інтригуючому сюжету, який обертається навколо протистояння науки і релігії, таємних організацій і таємниць Ватикану.

Роман розгортається у Ватикані, де головний герой, Роберт Ленгдон, намагається розкрити змову, пов’язану з таємним орденом ілюмінатів, які, за сюжетом, прагнуть знищити католицьку церкву. Події книги охоплюють різноманітні аспекти релігійної культури, науки і історії. Сюжет базується на ідеї про зіткнення двох світоглядів: релігійного і наукового.

Книга вирізняється:

1. Напруженим сюжетом, що розвивається протягом одного дня.

2. Детальними описами місць, пов’язаних із Ватиканом, таких як Сикстинська капела та Собор Святого Петра.

3. Використанням реальних історичних і культурних фактів, змішаних із вигаданими елементами, що створює глибокий контекст.

Релігійна лексика в “Angels and Demons” має велике значення для створення автентичності тексту, відображення атмосфери Ватикану і розвитку філософських тем роману. У книзі релігійна лексика охоплює широкий спектр термінів, які можна умовно поділити на кілька категорій:

1. Терміни, пов’язані з церковними посадами та ієрархією:

1) назви посад у католицькій церкві, наприклад, «камерленго» (головний адміністратор Ватикану після смерті Папи) або «кардинал»;

2) ці терміни мають офіційний характер і підкреслюють важливість церковної ієрархії в сюжеті.

2. Терміни, що позначають релігійні установи та обряди:

1) лексика, що описує релігійні церемонії та місця: «конклав» (збори кардиналів для обрання нового Папи), «базиліка», «сикстинська капела»;

2) ці терміни відіграють значну роль у розкритті контексту подій, пов’язаних із Ватиканом.

3. Сакральна і символічна лексика:

1) у романі часто зустрічаються слова з високим символічним навантаженням: «світло», «вогонь», «хрест»;

2) ця лексика використовується для передавання ідейної напруги і підкреслення релігійної значущості подій.

4. Історико-культурна релігійна лексика:

1) включає терміни, що позначають історичні події, пов’язані з релігією, такі як згадки про орден ілюмінатів, боротьбу церкви з наукою та єретиками;

2) ця лексика надає тексту глибини та створює контекст для розуміння сюжету.

5. Фразеологія та крилаті вислови:

Наприклад, біблійні цитати або усталені фрази, такі як “Habemus Papam” (лат. «Маємо Папу»), підкреслюють урочистість подій, пов’язаних із обранням нового Папи.

Особливості релігійної лексики у романі:

1. Символізм і багатозначність.

У романі релігійна лексика часто використовується як інструмент символізму. Наприклад, такі терміни, як “світло” і “вогонь”, мають багатозначне символічне значення: вони можуть уособлювати як божественне просвітлення, так і руйнівну силу.

2. Поєднання реального і вигаданого.

Релігійна лексика у романі є сумішшю реальних термінів та вигаданих елементів, наприклад, легенда про ілюмінатів. Це створює ефект автентичності, але водночас зберігає інтригу.

3. Урочистий і сакральний стиль.

Використання релігійних термінів сприяє збереженню піднесеного тону тексту, особливо в описах церковних обрядів і сцен у Ватикані.

4. Культурно-історична функція.

Релігійна лексика сприяє ознайомленню читача з традиціями та особливостями католицької церкви, роблячи текст цікавим не лише з художнього, але й з пізнавального погляду.

Роман Дена Брауна “Angels and Demons” є яскравим прикладом сучасної літератури, яка поєднує в собі елементи трилера, історичного детективу та наукової фантастики. Цей твір не тільки захоплює читача

напруженим сюжетом, а й відкриває перед ним світ релігійної символіки, історичних реалій та філософських роздумів. Основна сюжетна лінія побудована навколо конфлікту між наукою та релігією, що дозволяє автору глибоко дослідити взаємозв'язок цих двох сфер, а також відобразити складність і багатогранність людського світогляду.

У романі Д. Брауна «Ангели і Демони» релігійна лексика використовується як основний інструмент для:

1. Відтворення атмосфери Ватикану: зображення церковної ієрархії та обрядів.

2. Символічного контрасту: протиставлення світла і темряви, віри та науки.

3. Розкриття ідейної суті конфлікту: взаємодія релігійного і світського.

Номінації сакральних об'єктів і місць:

1. «Сикстинська капела» [Браун 2004, с. 123].

2. «Базиліка Святого Петра» [Браун 2004, с. 89].

Назви церковної ієрархії:

«Камерленго», «кардинал» [Браун 2004, с. 34, 105].

Терміни, що стосуються доктрин та обрядів:

«Конклав», «єретик», «індульгенція» [Браун 2004, с. 45–46, 130].

Символічна релігійна лексика:

1. "Illuminati" — контекстуально набуває релігійно-філософського значення, оскільки рух зображений у книзі як антагоністичний до церкви [Браун 2004, с. 22–25].

Роман Дена Брауна "Angels and Demons" (2000) є напруженим трилером, який досліджує конфлікти між наукою і релігією через загадковий сюжет, пов'язаний із Ватиканом і таємним товариством Ілюмінатів. Події розгортаються протягом 24 годин, коли головний герой, професор Роберт Ленґдон, разом із вченим Вітторією Ветра намагається розгадати символічні підказки, зупинити знищення Ватикану та розкрити таємницю викрадення антиматерії.

Роман порушує питання гармонії між науковим прогресом і релігійною вірою, досліджуючи історичні суперечності та сучасні дебати. Також він звертає увагу на корупцію і приховані мотиви в наукових і релігійних інституціях. Лексика роману багата на релігійні терміни та символіку, наприклад, згадуються поняття "камерленго", процеси конклаву, а також описи церковних ритуалів та ієрархії. Це створює автентичний контекст і додає глибини сюжету [Beatty G.].

В “Angels and Demons”, Браун активно використовує релігійну лексику для побудови символізму і створення драматичного ефекту навколо тем релігійної віри, наукових концепцій та моралі. Роман досліджує протистояння наукового і духовного світів, зокрема, конфлікт між католицькою церквою і ілюмінатами. Цей конфлікт виражається через певні ключові слова і фрази, які Браун повторно використовує для підкреслення теми.

1. “Illuminati” / «Ілюмінати» – цей термін відсилає до таємного товариства, яке, за сюжетом, протистоїть католицькій церкві. У тексті “Illuminati” не просто є назвою групи, але також символізує прагнення до знань та інтелектуального просвітлення, яке розглядається як загроза церкві. Переклад цього слова на українську зазвичай зберігає оригінальну форму, оскільки це власна назва і культурно важливий елемент твору.

2. “God particle” / «Божественна частинка» – термін використовується для позначення Гіґгсового бозона, наукової концепції, яка, як вважається, може пояснити природу Всесвіту. Цей термін у контексті роману отримує релігійну конотацію, адже для персонажів, пов’язаних із релігією, він стає символом Божої присутності в наукових відкриттях. У перекладі збережено близьке значення, але в певних випадках може додаватися роз’яснення для українських читачів щодо того, чому частинка отримала таку назву, щоб уникнути двозначності (пояснення зазвичай додається у вигляді приміток).

3. “Vatican City” / «Ватикан» – назва міста, яка несе значне релігійне і культурне навантаження. Для читачів, незнайомих з Ватиканом як центром

католицької віри, таке слово може не викликати одразу відповідних асоціацій. У перекладі збережено оригінальну назву, але у тексті можуть додаватися культурні посилання на його значення, оскільки контекстуальний сенс цього терміна є важливим для створення атмосфери релігійного середовища.

4. “Conclave” / «Конклав» – слово, яке позначає зібрання кардиналів для обрання нового Папи. Браун підкреслює його сакральний і таємничий характер. Переклад цього терміна має залишити автентичність ритуалу та традицій, пов’язаних із цим поняттям, адже «конклав» несе культурне та історичне значення для католицизму, яке не варто підмінювати на нейтральний еквівалент.

При перекладі таких термінів важливо зберігати їхній культурний підтекст, адже це дозволяє створити унікальну атмосферу, що відповідає оригіналу. Наприклад, у випадку з термінами Illuminati чи God particle, які використовуються з додатковим значенням, перекладач має уникати занадто буквального перекладу, щоб не втратити глибини символічного підтексту. Деякі з цих термінів можуть викликати різне розуміння залежно від культури, і тому іноді потребують пояснення, особливо коли йдеться про читачів, які не знайомі з західними релігійними традиціями. Для українського перекладача додавання пояснень, які допомагають читачеві зрозуміти зв’язок між наукою і релігією, може бути важливим. Наприклад, згадка про «Божественну частинку» викликає складну асоціацію з поняттям божественної присутності у матеріальному світі, що значуще у контексті обговорення науки і релігії у романі.

5. “Camerlengo” / «Камерленго» – у романі термін “Camerlengo” позначає особу, що тимчасово виконує обов’язки голови церкви в період після смерті Папи Римського і до обрання нового. Це значення несе важливе символічне і ритуальне навантаження. У перекладі збережено оригінальну назву, що дозволяє зберегти її сакральний характер. Проте, щоб уникнути непорозумінь, зазвичай додається пояснення щодо ролі камерленго у

структурі Ватикану, оскільки українські читачі можуть бути не знайомі з цією церковною посадою [Hatim, Munday 2004].

6. “Ambigram” / «Амбіграм» – цей термін у романі пов’язаний із таємничими символами, що є частиною загадок, залишених Ілюмінатами. Амбіграми виконують подвійну функцію: з одного боку, це візуальні елементи, які збагачують текст графічним символізмом, з іншого – вони підсилюють атмосферу таємниці і загрози. У перекладі збережено оригінальне слово як «амбіграма», що відображає його графічну природу і унікальність. Браун використовує амбіграми для підкреслення теми двозначності і прихованих смислів, що додає тексту культурного підтексту і наголошує на конфлікті між видимим і прихованим.

7. “Pope” / «Папа» – у творі Папа Римський виступає як ключова постать у релігійній системі. Браун використовує цей титул, щоб показати велич і символічне значення релігійної влади у католицькій традиції. При перекладі слово “Папа” зберігає свою форму, адже це усталений термін, який несе важливе релігійне навантаження в українському культурному контексті. Однак перекладачі зазвичай додають пояснення в ситуаціях, де контекст вимагає більшого акценту на ролі Папи в католицькій ієрархії.

8. “Sanctuary” / «Санкутарій» – в англомовному тексті слово sanctuary використовується не лише як «святилище», але і в переносному значенні «притулок». У романі цей термін означає місце, де людина може знайти духовний або фізичний захист. В українському перекладі використовується відповідник «святилище», але в певних контекстах додаються пояснення, що дозволяють відчути багатозначність цього слова у відповідності до емоційного та культурного контексту оригіналу

9. “Altars of Science” / «Вівтарі Науки» – цей термін використовує Браун для позначення точок, де ілюмінати здійснюють свої дії у Ватикані. В англійському тексті фраза “Altars of Science” стає символічною, адже поєднує релігійну і наукову сфери, підкреслюючи конфлікт між церквою і наукою. У перекладі використовується відповідник «Вівтарі Науки», що зберігає

символічний сенс, оскільки він об’єднує духовне і матеріальне, підсилюючи основний конфлікт між ідеями просвітництва та догмами церкви. Деякі дослідники відзначають, що така конструкція додає напруження сюжету та підсилює антагонізм між церквою і наукою.

10. “Path of Illumination” / «Шлях Просвітлення» – це поняття відсилає до випробувань, які проходить головний герой, слідуючи за знаками Ілюмінатів. У перекладі збережено структуру «Шлях Просвітлення», що передає духовний і метафоричний сенс подорожі до знання і розуміння. Перекладачі зберігають оригінальне формулювання, щоб підкреслити алегоричний аспект ідеї шляху до внутрішнього або вищого знання, оскільки ця фраза має глибокий символізм для сюжету твору і показує духовне та інтелектуальне прагнення героїв.

11. “Heresy” / «Єресь» – у тексті цей термін неодноразово використовується для позначення вчинків або думок, які суперечать догмам церкви. Браун звертається до поняття єресі як до символу боротьби за ідеї, що суперечать офіційній релігії. В українському перекладі слово «єресь» залишається без змін, оскільки воно має усталене значення. Проте контекстуальні аспекти цього терміна вимагають додаткової культурної адаптації, оскільки для читача важливо зрозуміти відношення церкви до ідей просвітництва та наукових поглядів.

Відповідна адаптація термінів, таких як “Path of Illumination”, “Altars of Science” і “Heresy”, є важливою для збереження філософських та духовних аспектів оригіналу. Кожен з цих термінів відіграє ключову роль у створенні особливого емоційного та інтелектуального впливу на читача. Правильна передача значення цих слів у перекладі дозволяє зберегти емоційний резонанс і культурну багатозначність, яка є центральною для сюжету. У випадку “Angels and Demons” важливо не лише зберегти точність термінів, але й передати їхній символізм, особливо коли йдеться про духовні та філософські елементи. Це дозволяє зберегти культурне розмаїття та багатошаровість тексту, підкреслюючи унікальність художнього підходу

автора і надаючи можливість читачам зрозуміти загальну концепцію конфлікту між релігією і наукою.

Релігійна лексика займає в романі особливе місце, адже вона виступає не тільки як інструмент створення атмосфери, а й як засіб розвитку тематики та ідейного спрямування твору. Вона допомагає автору зобразити внутрішній світ персонажів, їхні переконання, сумніви та пошуки істини. Релігійна термінологія використовується для опису важливих місць, подій та артефактів, що робить текст насиченим і багатогранним. Крім того, через вживання релігійної лексики Ден Браун звертається до культурної пам'яті читача, викликаючи асоціації та підсилюючи емоційний вплив тексту.

Роман "Angels and Demons" також характеризується інтеграцією релігійної лексики в опис подій, що відбуваються в сучасному світі. Це дозволяє створити контраст між давніми традиціями та сучасними технологіями, що є ключовим елементом сюжету. Такий підхід сприяє формуванню у читача відчуття динамічності та актуальності проблем, які порушує автор. Слід зазначити, що релігійна лексика в романі не обмежується лише християнськими поняттями — автор також залучає елементи інших релігійних ідей, створюючи глобальну та міжкультурну перспективу.

У "Angels and Demons" використання термінів на кшталт Папа Римський або Ватикан вказує на приналежність до католицької традиції. Наприклад:

"The Camerlengo is the Pope's closest advisor." [Brown 2000].

Слово Camerlengo (Камерленго) вказує на посаду, яка існує виключно у католицькій церкві. Семантика цього терміна безпосередньо пов'язана з управлінням церквою під час вакантності папського престолу.

Наприклад:

"Habemus Papam." Це латинський вислів, який означає «У нас є Папа», і використовується під час оголошення обрання нового глави католицької

церкви. Його вживання у тексті несе особливу вагу, оскільки прив'язує читача до канонічних традицій католицької церкви.

У романі часто зустрічаються терміни, які відображають специфіку церковної організації та історичних подій. Наприклад: *"The Illuminati used ambigrams as their symbol of enlightenment."* [Brown 2000]. Термін ілюмінати має історичний та культурний контекст, що пов'язує роман із боротьбою між релігією та наукою у XVII-XVIII століттях.

1. Наприклад, слова «конклав», «камераріо», «ілюмінати» [Браун 2004, с. 22, 34, 45]. розкривають тематику церковних інтриг і їх зв'язок із таємними організаціями.

2. Наприклад, «світло» в тексті символізує божественне просвітлення і пошук істини [Шовкуна, с. 156].

3. У сценах конклаву терміни "Habemus Papam" [Браун 2004, с. 210], «кардинал» та «камерленго» додають автентичності та урочистості тексту.

4. Наприклад, опис конклаву та його правил, поданий із використанням термінів «конклав», «сикстинська капела», «камерленго», виконує просвітницьку функцію.

5. Наприклад, сцени, де розкриваються інтриги ілюмінатів у Ватикані, використовують терміни «єретик», «спокута», щоб підкреслити драматизм подій [Браун 2004, с. 201].

Важливим аспектом є те, що релігійна лексика у творі виконує як номінативну, так і експресивну функцію. Вона не лише позначає конкретні об'єкти чи явища, але й слугує засобом передачі емоційного та символічного навантаження. Через це переклад роману стає складним завданням для перекладача, адже потребує не лише знання релігійної термінології, а й розуміння контексту, у якому ця лексика вживається. Точна передача значення релігійних термінів і символів є ключовою для збереження смислової і стилістичної цілісності тексту. Роман Дена Брауна "Angels and Demons" є знаковим твором сучасної літератури, що поєднує елементи трилера, детективу та інтелектуального роману. Головною темою є боротьба

між релігією та наукою, представлена через символічні й реалістичні аспекти. Сюжет розгортається навколо католицької церкви, Ватикану та древньої організації ілюмінатів. Такий контекст робить релігійну лексику невід'ємною частиною тексту, адже саме вона забезпечує точність і глибину зображення культурно-релігійного середовища.

Роман Дена Брауна "Angels and Demons" є глибоким і багатошаровим текстом, який торкається важливих культурних, релігійних та наукових тем. Цей твір можна охарактеризувати як інтелектуальний трилер, де основними рушіями сюжету стають не тільки події, але й ідеї, які їх супроводжують. Однією з центральних тем роману є конфлікт між наукою та релігією, що розгортається на тлі давніх традицій і сучасних викликів. Ден Браун майстерно інтегрує релігійну символіку, історичні факти та вигадані елементи, щоб створити захопливий сюжет, який викликає у читача і роздуми, і емоції. Особливістю роману є його тісний зв'язок із Ватиканом і католицькою церквою. Цей зв'язок виражається через використання специфічної релігійної лексики, яка не лише забезпечує автентичність тексту, але й допомагає розкрити глибші символічні рівні. Лексика, що стосується церковних структур, обрядів, історичних постатей і теологічних понять, формує основу художнього світу роману. Наприклад, згадки про таємне товариство ілюмінатів переплітаються з релігійними термінами, такими як конклав, кардинал, папський престол, створюючи атмосферу таємниці та інтриги.

Крім того, у романі важливу роль відіграє просторовий контекст, а саме детальний опис місць, які мають релігійне чи історичне значення. Ватикан, собор Святого Петра, Сикстинська капела — ці локації не просто виконують функцію фону, а стають символами, які підсилюють основні ідеї твору. Релігійна лексика в описах цих місць додає тексту глибини та культурної насиченості. Роман "Angels and Demons" – перший у серії творів Дена Брауна, що включає також популярні романи "The Da Vinci Code" та інші. Це детективний трилер, в якому переплітаються теми науки та релігії, у центрі

сюжету – боротьба між католицькою церквою та таємничою організацією ілюмінатів. Роман розповідає про професора Роберта Ленгдона, який разом із вченим-математиком Вітторією Ветра розслідує низку загадкових вбивств і спроби терористів зруйнувати Ватикан. Основною тематикою роману є суперечності між наукою та релігією, що розглядаються через призму історичних фактів і гіпотез. Однак через цей конфлікт Браун також вводить багато релігійних елементів і термінів, що сприяють створенню певної атмосфери та підсилюють інтригу.

Ден Браун використовує релігійну лексику як засіб для створення міжтекстових зв'язків. Наприклад, у романі є численні відсилки до класичних літературних, релігійних і наукових текстів. Це стимулює читача до взаємодії з текстом на інтелектуальному рівні, викликаючи бажання дослідити витоки цих посилань. Такий підхід робить роман не лише захопливим, але й освітнім, адже він знайомить аудиторію з ключовими моментами історії, культури та релігії. Ще однією важливою характеристикою роману є його багатошаровий наратив, що дозволяє релігійній лексиці виконувати кілька функцій одночасно. З одного боку, вона додає автентичності описам церковного життя та символічного підтексту. З іншого боку, вона сприяє розвитку сюжету, адже багато конфліктів і загадок пов'язані з релігійними поняттями, текстами та артефактами.

Загалом, релігійна лексика в "Angels and Demons" є не лише важливим елементом стилю, а й структурним компонентом, який визначає ідейний зміст і впливає на сприйняття твору. Її використання сприяє формуванню унікального стилю Дена Брауна, який об'єднує науку, релігію та історію в одному захопливому тексті. Саме завдяки цьому роман здобув широку популярність і став джерелом натхнення для численних дискусій про взаємозв'язок різних сфер людської діяльності [Гуменюк 2015, с. 35–42].

Таким чином, роман "Angels and Demons" демонструє, як релігійна лексика може бути інтегрована в художній текст для створення багатопланового, насиченого твору. Вона є невід'ємною складовою

загального стилю роману, яка дозволяє автору реалізувати свої творчі задуми, а читачу — зануритися в глибокий і складний світ, сповнений символізму, таємниць і протиріч. Релігійна лексика у цьому творі стає інструментом для вивчення великих питань про віру, знання та їх роль у сучасному світі, що робить роман не лише цікавим, а й інтелектуально насиченим твором [Гуменюк 2015 с. 35–42].

Тому ми вважаю, що роман Дена Брауна “Angels and Demons” є унікальним твором, у якому релігійна лексика відіграє ключову роль у створенні глибокого, насиченого символами і культурними відсилками художнього світу. Відповідаючи на питання про загальну характеристику роману, слід згадати, що його стиль, структура та тематика демонструють гармонійне поєднання наукових і релігійних аспектів, що робить його особливо цікавим для аналізу в контексті перекладознавства.

Релігійна лексика тут не просто доповнює текст, а слугує основним інструментом для розкриття центральних тем, таких як конфлікт між вірою і наукою, пошук істини та боротьба з таємницями минулого. Вона формує атмосферу тексту, підкреслює важливість контексту, історичної достовірності та міжтекстових зв’язків. Завдяки цьому роман захоплює не лише своїм сюжетом, але й інтелектуальним змістом, який вимагає активного залучення читача до аналізу символів і підтексту.

Таким чином, слід підкреслити, що релігійна лексика у творі не є випадковим чи другорядним елементом. Її наявність впливає на загальне сприйняття роману, надаючи йому культурної глибини, стилістичної цілісності та художньої сили. Аналіз цього аспекту є важливим не лише для літературознавців, але й для перекладачів, адже релігійна лексика вимагає точного, водночас творчого підходу до її адаптації, щоб зберегти автентичність і культурну значущість тексту.

2.2 Функціональні, типологічні та перекладацькі особливості релігійної лексики в романі Дена Брауна

Роман Дена Брауна “Angels and Demons” є багатогранним текстом, у якому релігійна лексика відіграє ключову роль. Вона функціонує на кількох рівнях, виконуючи як художні, так і змістовні завдання. Релігійна лексика в романі має тісний зв’язок із тематикою твору, яка охоплює питання віри, науки, моралі та історії. Однією з основних функцій такої лексики є формування атмосфери, яка дозволяє читачеві зануритися у світ, наповнений релігійними символами, церковними традиціями та таємницями. Завдяки цьому текст набуває глибокої автентичності та культурної значущості.

Релігійна лексика у романі “Angels and Demons” виконує низку важливих функцій, які сприяють розкриттю тематики твору та забезпечують його художню цінність.

1. Смислотворча функція:

Релігійна лексика структурує основний смисловий простір роману, допомагаючи побудувати сюжет і встановити зв’язок між персонажами, історичними подіями та культурним контекстом. Наприклад, терміни на кшталт «конклав», «ілюмінати», «камерленго» вводять читача в середовище Ватикану та католицької традиції [Федорова 2013, с. 48].

2. Символічна функція:

Символічність релігійної лексики дозволяє Дену Брауну акцентувати увагу на філософських аспектах твору. Наприклад, слова «світло» і «вогонь» символізують божественну істину та руйнівну силу водночас. Символічна функція допомагає читачеві інтерпретувати текст на декількох рівнях [Чередниченко 1996, с. 135].

3. Атмосферна функція:

Така лексика як “Habemus Papam”, «сикстинська капела» або «базиліка» створює автентичність і занурює читача у світ Ватикану. Ці

терміни підсилюють емоційний вплив тексту і допомагають побудувати напружену атмосферу [Браун 2004, с. 125].

4. Інформаційна функція:

Релігійна лексика виконує просвітницьку роль, ознайомлюючи читача з католицькими обрядами, термінами та історичними фактами. Завдяки цьому роман має додаткову цінність як джерело знань про релігійні традиції [Романенко 2010, с. 137].

При перекладі художнього тексту релігійна лексика викликає низку викликів. Адекватність перекладу залежить від здатності перекладача зберегти функції оригіналу, адаптувавши їх для нової аудиторії. Невдалий переклад може спотворити емоційний чи смисловий ефект тексту. Наприклад, застосування стилістичних трансформацій, таких як синонімічні заміни чи описовий переклад, дозволяє зберегти значення та емоційне забарвлення у новій мовній формі.

1. Функція символічного навантаження.

Однією з основних функцій релігійної лексики в художньому тексті є її роль як символу. У цьому випадку релігійні терміни та символи мають не лише лексичне значення, але й більш глибоке, культурно-містичне наповнення. Вони можуть передавати абстрактні концепти, такі як моральні принципи, духовність, ідеї добра і зла, вищу мету людини. В “Angels and Demons” Дена Брауна символіка релігійних термінів створює глибину і багатошаровість тексту, допомагаючи автору передати складні ідеї і конфлікти. Наприклад, сам термін “Illuminati”, хоча і є конкретною організацією, має значення більшого символу боротьби між світлом і темрявою, істинним і хибним.

“The Illuminati, an ancient secret society, had been crushed by the Catholic Church centuries ago…” [Brown 2000]. Цей уривок демонструє, як термін “Illuminati” використовується не лише для позначення організації, а й для передачі конфлікту між світлом (істиною) і темрявою (неправдою), що є центральною темою роману. Релігійні символи, такі як цей, вносять значне

емоційне та інтелектуальне навантаження в текст, змушуючи читача задуматися над більшими філософськими питаннями.

2. Функція створення атмосфери та емоційного тону.

Релігійна лексика має здатність створювати специфічну атмосферу в художньому тексті. Вона може посилювати відчуття святого або містичного, або, навпаки, провокувати думки про моральні дилеми і конфлікти. Релігійні терміни можуть допомогти автору візуалізувати релігійний контекст або відтворити духовний стан персонажів.

"The heart of the Vatican was a shrine to God, a place of purity and power, but even in the midst of such holiness, dark secrets were hidden…" [Brown 2000]. Цей уривок створює атмосферу святості і одночасно напруги, пов'язану з прихованими темними секретами. Релігійні терміни, такі як "Vatican" і "shrine to God", тут вносять відчуття величі, духовності, але в контексті загадки та боротьби за вищу істину цей контраст посилює емоційний тон твору.

3. Функція інтертекстуальності.

Релігійна лексика в художньому тексті часто функціонує як інтертекстуальний зв'язок, який дозволяє автору звертатися до іншого тексту або традиції. У цьому випадку релігійні терміни стають не лише засобом передачі культурних реалій, але й інструментом, який дозволяє автору обіграти вже існуючі в літературі або культурі образи та ідеї. У "Angels and Demons" Дена Брауна, численні посилання на католицьку традицію, біблійні образи та історичні релігійні факти створюють тісний зв'язок з іншими текстами, включаючи релігійні писання і літературні твори, що вже давно стали частиною культурної спадщини.

"The Holy Grail was not just a cup; it was a symbol of faith, power, and truth, shrouded in the mysteries of the early Church" [Brown 2000]. Термін "Holy Grail" не тільки посилається на конкретний об'єкт, але й нагадує читачеві про давню літературну та релігійну традицію, де «Святий Грааль» є символом духовної істини, а також предметом численних міфів і легенд.

4. Функція створення контексту для моральних і етичних роздумів.

Релігійні терміни допомагають створювати моральні або етичні дилеми, на яких будується сюжет твору. Вони часто є джерелом для роздумів героїв або для розв'язання центральної проблеми. У "Angels and Demons" релігійна лексика в контексті боротьби між вірою і наукою сприяє формуванню важливих тем, таких як моральність, віра в Бога, релігійне сумління і роль церкви в сучасному світі.

"Faith was a powerful force, but was it enough to overcome the brutal truth of science?" [Brown 2000]. Це питання, яке ставиться на самому початку твору, демонструє, як релігійні терміни, зокрема "faith" (віра), виступають як елементи моральних і етичних роздумів. Вони задають напрямок для подальшого розвитку сюжету і конфлікту між релігією та наукою.

Функції релігійної лексики безпосередньо впливають на якість цільового тексту, оскільки вони допомагають досягти кількох важливих цілей. Перш за все, релігійна лексика створює атмосферу тексту, яка відповідає тематичним і жанровим особливостям твору, надаючи йому відповідний емоційний відтінок. Вона також допомагає зберігати смислову глибину, оскільки релігійні символи і терміни нерідко містять багатошарову символіку, що сприяє більш точному відтворенню авторської ідеї в цільовій мові. Надзвичайно важливо правильно передавати релігійні терміни під час перекладу, оскільки вони не лише несуть лексичне, але й культурне та емоційне навантаження. Відповідно, перекладач має враховувати специфіку релігійної лексики, її роль у тексті і вплив на контекст, щоб досягти адекватності та автентичності перекладу.

Типологія релігійної лексики у романі дозволяє краще зрозуміти її специфіку і класифікувати за тематикою, походженням та функціями.
Релігійна лексика роману охоплює широкий спектр тем:

1. Церковні посади і титули: камерленго, кардинал, папа.
2. Релігійні установи: базиліка, Сикстинська капела, Ватикан.
3. Образи і символи: світло, хрест, вогонь.

4. Обряди і традиції: конклав, Habemus Papam.

Це дає змогу створити повну картину життя церкви [Федорова 2013, с. 49].

Релігійна лексика у романі складається з латинських термінів (наприклад, “Habemus Papam”), транслітерованих і запозичених слів («камерленго», «базиліка») та термінів, адаптованих до сучасної англійської мови. Цей аспект є важливим для збереження стилістичної автентичності твору [Чередниченко 1996, с. 137].

Релігійна лексика часто належить до високого стилю, що підкреслює її урочистість і сакральність. У романі вона використовується поряд із сучасною лексикою, що створює контраст між традицією і сучасністю [Романенко 2010, с. 140].

Деякі релігійні терміни у романі мають подвійне значення. Наприклад, «світло» символізує як божественне одкровення, так і наукове відкриття, що відображає центральний конфлікт сюжету.

Типологія релігійної лексики базується на функціональних і семантичних особливостях її елементів. У контексті перекладу виділяють такі групи:

Термінологічна релігійна лексика:

Ця група включає слова і терміни, що позначають основні поняття і явища релігії. Наприклад:

1. “Конклав” (Conclave) — перекладається як «конклав» без змін, оскільки термін є запозиченим у багатьох мовах [Браун 2004, с. 45].

2. “Камерленго” (Camerlengo) — спеціальний термін, що зберігається у транслітерації, оскільки не має точного еквівалента в українській мові [Браун 2004, с. 34].

Перекладацькі стратегії:

1. Транслітерація: використовується для уникнення втрати автентичності терміну.

2. Прямий переклад: застосовується, якщо термін має точний відповідник у цільовій мові (напр., “кардинал” — Cardinal).

Історико-культурна релігійна лексика:

Ця група охоплює терміни, пов’язані з історичним контекстом релігії, місцями та подіями.

1. “Базиліка Святого Петра” (St. Peter’s Basilica) — збережено калькуванням у перекладі [Браун 2004, с. 89].

2. “Ілюмінати” (Illuminati) — вживається транслітерація, але потребує коментарів щодо історико-культурного значення [Браун 2004, с. 22].

Перекладацькі стратегії:

1. Калькування: використовується для позначення термінів, що вже мають усталену форму.

2. Адаптація: введення пояснень у текст або примітках для читача, щоб уникнути непорозумінь.

Символічна релігійна лексика:

Ця група включає слова і словосполучення, що виконують символічну функцію, передаючи ідейне чи метафоричне значення.

1. “Світло” (Light) — символ божественного просвітлення [Браун 2004, с. 22].

2. “Вогонь” (Fire) — використовується як символ очищення чи божественної сили [Браун 2004, с. 201].

Перекладацькі стратегії:

1. Збереження образності: перекладач зобов’язаний передати символічне значення відповідно до контексту.

2. Компенсація: якщо неможливо точно відтворити символіку, застосовується інший образ зі схожою функцією.

Релігійні фразеологізми та крилаті вислови:

Наприклад:

1. “Habemus Papam” (лат. “Маємо Папу”) — залишено латинське формулювання у перекладі, з доданням примітки [Браун 2004, с. 210].

2. “На цьому камені збудую Церкву свою” (Upon this rock I will build my Church) — біблійний вислів, що переданий дослівно [Браун 2004, с. 123].

Перекладацькі стратегії:

1. Дослівний переклад: для біблійних текстів або загальновідомих виразів.

2. Пояснювальний переклад: якщо вираз є незрозумілим для читача без контексту [Чередниченко 1996].

Складнощі перекладу релігійної лексики [Карабан 2004].

1. Культурна специфіка

Наприклад, “Камерленго” як посада в католицькій церкві не має прямого еквівалента в українській традиції, тому потребує додаткових пояснень у тексті або примітках.

2. Збереження стилю і атмосфери

У релігійній лексиці важливо зберегти урочистий, сакральний тон, особливо у фразах, пов’язаних із молитвами чи обрядами.

3. Динамічні символи

Деякі слова набувають нового символічного значення залежно від контексту (напр., “Ілюмінати” як символ боротьби науки та релігії).

1. “Camerlengo”

Перекладач Віктор Шовкун зберіг транслітерацію, оскільки цей термін має унікальне значення і є важливим для автентичності тексту
[Браун 2004, с. 34].

2. “Illuminati”

Транслітерація доповнена контекстуальним поясненням у тексті, щоб читач зрозумів історичний і релігійний аспект поняття [Браун 2004, с. 22–25].

3. “Habemus Papam”

Переклад не адаптований, залишено латинською мовою із поясненням у примітці, що зберігає урочистість події [Браун 2004, с. 210].

Типологія релігійної лексики в контексті науки про переклад зосереджується на таких аспектах:

1. Класифікація релігійної лексики:

Сакральна лексика: слова, які мають пряме відношення до релігійного контексту (наприклад, терміни на позначення богослужінь, святих текстів, ритуалів).

Релігійно-філософська лексика: терміни, пов’язані з теологічними концепціями (наприклад, «догмат», «гріх»).

Етнокультурна лексика: слова, що відображають національні особливості релігійних традицій.

2. Особливості перекладу:

Збереження концептуальної точності: важливо уникати втрати первісного сенсу термінів, особливо в сакральних текстах.

Інтертекстуальність і прецедентність: багато релігійних термінів мають широке символічне значення, що необхідно враховувати при перекладі.

Різноманітність дискурсів: теологічний, популярно-релігійний і науковий дискурси вимагають різного підходу до перекладу.

3. Виклики для перекладача:

Різниця у культурному контексті оригіналу та перекладу.

Необхідність екзистенціальної та дискурсивної компетенції, що дозволяє розуміти культурні та теологічні відтінки тексту [Journal of Philology 2011].

Переклад релігійної лексики у романі є складним завданням через необхідність зберегти її смислову, культурну і стилістичну значущість.

Деякі терміни, такі як «камерленго» або “Habemus Papam”, залишені у формі транслітерації, оскільки вони є унікальними і мають сакральний характер. Інші терміни перекладені шляхом калькування, наприклад, «Сикстинська капела» (англ. Sistine Chapel). Такий підхід дозволяє зберегти точність і культурну ідентичність [Чередниченко 1996, с. 138].

Під час перекладу перекладачеві доводиться враховувати, що деякі терміни можуть бути незрозумілими для читачів іншої культури. У таких випадках додаються примітки чи пояснення. Наприклад, «конклав» може

супроводжуватися коротким поясненням його значення в тексті [Федорова 2013, с. 50].

Урочистий і сакральний стиль релігійної лексики у перекладі має бути максимально збережений. Це досягається шляхом використання відповідних високостильових еквівалентів у цільовій мові [Романенко 2010, с. 141].

Перекладач повинен враховувати символічне значення релігійних термінів і передавати їх багатозначність. Наприклад, слово “світло” у перекладі має одночасно вказувати на його буквальне значення і символізм. Функціональні, типологічні та перекладацькі особливості релігійної лексики в романі Дена Брауна "Angels and Demons" можна проаналізувати на основі його змісту та використання різних перекладацьких стратегій.

1. Функціональні особливості:

У романі релігійна лексика використовується для створення напруження між науковими та релігійними світоглядами, зокрема у протистоянні між Ватиканом і таємним товариством ілюмінатів. Ця лексика допомагає розкрити глибокі конфлікти віри, науки, моралі та влади.

Лексика виконує символічну функцію, надаючи тексту сакрального або містичного характеру, що підсилює інтригу й атмосферу таємничості.

2. Типологічні особливості:

Релігійна лексика у романі представлена термінами, які належать до християнської традиції, такими як “*conclave”, “papal”, “Illuminati”,* а також загальними фразами, пов'язаними із сакральністю.

Ця лексика часто переплітається з науковими термінами, підкреслюючи конфлікт між вірою та знаннями.

3. Перекладацькі особливості:

Основними перекладацькими стратегіями є екзотизація (збереження оригінального контексту, наприклад, латинські терміни) і доместикація (адаптація для цільової аудиторії). У випадку перекладу таких текстів, як "Angels and Demons", екзотизація використовується частіше, щоб зберегти автентичність та історичний колорит.

Переклад релігійних маркерів часто залежить від культурної специфіки аудиторії. Наприклад, у тайських перекладах роману екзотизація була домінуючою, оскільки це сприяє інтересу до чужої культури. Типологічно релігійну лексику в романі можна розділити на кілька основних груп. Це терміни, які описують церковну ієрархію, обряди та структури, а також лексика, що стосується релігійних символів і понять. Іншою важливою категорією є лексика, яка відображає історичні аспекти релігії, зокрема згадки про таємні товариства, такі як ілюмінати, та події, що вплинули на формування сучасного розуміння релігії. Кожна з цих типологічних груп виконує власні функції, які разом утворюють єдиний цілісний текстовий простір.

З точки зору перекладу, релігійна лексика створює значні виклики для перекладача. Передусім, це пов’язано з необхідністю збереження її культурного контексту, стилістичної специфіки та семантичного навантаження. Переклад релігійної лексики вимагає не лише глибокого розуміння мови оригіналу, але й знань у галузі теології, історії релігії та культурології. Не менш важливим є врахування цільової аудиторії, адже адаптація тексту має бути зрозумілою для читача іншої культури, зберігаючи при цьому автентичність вихідного матеріалу.

Перекладацькі стратегії, які застосовуються до релігійної лексики, зазвичай передбачають баланс між дослівністю та інтерпретацією. Дослівний переклад може бути доречним у випадках, коли лексика має універсальне значення або добре відома в іншій культурі. Однак у багатьох випадках перекладач змушений звертатися до адаптації, використовуючи пояснення чи описові конструкції для передачі значення термінів, які є специфічними для однієї культури. Це особливо важливо для термінів, що стосуються церковних структур, обрядів або історичних реалій, які можуть бути маловідомими для цільової аудиторії.

Релігійна лексика також відіграє важливу роль у формуванні образів персонажів і їхніх взаємодій. Це вимагає від перекладача особливої уваги до

контексту, у якому вона вживається, адже неправильно обраний відповідник може спотворити не лише значення, але й стиль та атмосферу тексту. У романі Дена Брауна релігійна лексика є невід'ємною частиною конфліктів і загадок, тому її переклад вимагає особливої точності та майстерності.

Основною функцією релігійної лексики в цьому творі є створення особливої атмосфери. Вона наповнює текст відчуттям сакральності та підкреслює зв'язок подій із релігійною спадщиною. Релігійна лексика також виконує пізнавальну функцію, оскільки роман звертається до реальних історичних подій, ритуалів, ієрархій та символів, допомагаючи читачу краще зрозуміти контекст і зміст оповіді. Водночас вона має комунікативну функцію: через діалоги, внутрішні монологи героїв і описи, читач може відчути їхній світогляд і ставлення до віри, релігії чи її інституцій. Ще однією важливою функцією є ідентифікація персонажів. Через використання спеціальної лексики Браун показує соціальний статус, рівень освіти і приналежність до релігійної чи наукової сфери окремих героїв. Наприклад, священики, представники Ватикану чи науковці використовують релігійні терміни, які відображають їхню професійну приналежність або особисті переконання. Це допомагає зберегти багатогранність образів і поглибити психологічну характеристику персонажів.

Типологічно релігійну лексику в "Angels and Demons" можна поділити на декілька категорій:

1. Лексика, пов'язана з церковною ієрархією та інституціями. Ця категорія охоплює назви посад, структур та офіційних функцій, наприклад, кардинали, папа, конклав, курія. Такі терміни створюють реалістичний фон, що відображає внутрішнє життя Католицької Церкви.

2. Терміни, пов'язані з ритуалами та обрядами. Наприклад, літургія, меса, таїнства. Їхнє використання додає тексту автентичності, а також вводить читача в сакральний контекст подій.

3. Символіка. У романі багато уваги приділено релігійним символам, як-от хрест, церковні печаті, святині. Ці терміни часто мають багаторівневе

значення і функціонують як ключі до розгадування основної таємниці роману.

4. Історико-культурна релігійна лексика. Це терміни, які стосуються історичних подій чи осіб, пов'язаних із Церквою, наприклад, ілюмінати, єретики, індульгенція. Вони сприяють історичній правдоподібності та обґрунтованості сюжету.

Переклад релігійної лексики в "Angels and Demons" є складним завданням, адже потребує точності й урахування культурних відмінностей. Основними викликами для перекладачів є:

1. Збереження семантичної точності. Терміни, що стосуються релігії, мають часто вузьке значення і не завжди мають еквіваленти в іншій мові. Це потребує ретельного добору відповідників або використання описових конструкцій.

2. Передача стилістичних особливостей. Релігійна лексика нерідко містить піднесений чи офіційний стиль, що відображає її сакральний характер. Перекладачам важливо зберегти ці стильові маркери, аби текст не втратив своєї атмосферності.

3. Адаптація для цільової аудиторії. Перекладачі повинні враховувати рівень обізнаності читачів із релігійними поняттями, щоб текст залишався зрозумілим і логічним. Це особливо актуально для термінів, специфічних для католицької традиції, які можуть бути невідомими українському читачеві.

4. Міжкультурні відмінності. У деяких випадках перекладачі стикаються з необхідністю пояснення реалій, які є культурно специфічними. Наприклад, терміни, що описують структури Ватикану чи обряди Католицької Церкви, можуть потребувати додаткових пояснень або адаптації, аби зробити їх зрозумілими.

Релігійна лексика в романі Дена Брауна "Angels and Demons" виконує надзвичайно важливу роль, яка виходить за межі простого наповнення тексту спеціалізованими термінами. Вона не лише визначає загальну атмосферу твору, але й виступає ключовим інструментом для розвитку сюжету,

формування характерів персонажів і створення глибокого контексту, що базується на історичних, культурних та релігійних реаліях.

Типологічна класифікація цієї лексики дозволяє краще зрозуміти її структуру та функції. Завдяки поділу на терміни, пов'язані з церковною ієрархією, обрядами, символікою та історично-культурними реаліями, можна детальніше проаналізувати, як саме автор використовує ці елементи для посилення напруги, забезпечення достовірності та створення багатогранності тексту.

Що стосується перекладацьких особливостей, слід наголосити, що релігійна лексика ставить перед перекладачами серйозні виклики. Це пов'язано з необхідністю зберігати не лише точність змісту, але й стилістичну та культурну відповідність. Перекладач має враховувати культурний контекст цільової аудиторії, адже деякі терміни чи поняття можуть бути малозрозумілими для читача. Відповідно, під час перекладу релігійна лексика стає ще одним каналом міжкультурної комунікації, що сприяє кращому розумінню світогляду, традицій та культурних реалій.

Отже, слід згадати, що релігійна лексика в романі Брауна є не лише частиною тексту, але й активним інструментом, який забезпечує глибину та багатошаровість наративу. Її правильне розуміння й аналіз допомагають краще оцінити мистецьку майстерність автора, а також усвідомити роль, яку відіграє переклад у збереженні цілісності тексту та його адаптації для нових аудиторій. Це свідчить про важливість міждисциплінарного підходу до вивчення релігійної лексики, що охоплює як лінгвістичні, так і культурологічні аспекти.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження релігійної лексики в оригіналі та перекладі художнього тексту було проаналізовано широкий спектр аспектів, що стосуються її визначення, типології, функцій та особливостей відтворення в цільовій мові. На основі аналізу матеріалу, зокрема роману Дена Брауна “Angels and Demons”, можна зробити такі узагальнення, як визначення та виокремлення релігійної лексики. Релігійна лексика є унікальним пластом мовних одиниць, що пов’язаний із відображенням релігійних понять, обрядів, церковної ієрархії, теологічних концепцій і культурно-історичних реалій. Її визначення базується на семантичному, стилістичному та функціональному підходах. Аналіз роману показав, що такі одиниці, як «конклав», «кардинал», «ілюмінати», виконують як номінативну функцію, так і функцію культурного орієнтира для читача. Також, як типологія релігійної лексики. Релігійна лексика в романі розподіляється на кілька основних типів: терміни, що позначають церковну ієрархію, обрядові елементи, теологічні поняття, а також історико-культурні реалії. Їхнє використання в тексті сприяє створенню глибини та достовірності зображеного світу. Переклад таких

одиниць вимагає збереження стилістичних і семантичних характеристик, що забезпечує автентичність твору в цільовій мові. Та як функції релігійної лексики в художньому тексті. Релігійна лексика виконує ключові функції у творі: створення атмосфери, побудова художнього світу, формування характерів героїв та підсилення драматичної напруги. Її вживання у романі Дена Брауна має не лише художнє, але й інформаційне значення, оскільки сприяє поглибленню знань читача про культуру, історію та релігію. Перекладач, працюючи з такими текстами, повинен зберігати баланс між збереженням функцій лексики та її адаптацією до культурного контексту аудиторії. І функціональні, типологічні та перекладацькі особливості релігійної лексики.

Аналіз роману показав, що релігійна лексика в ньому є багатогранною. Функціонально вона використовується як для інформативного наповнення, так і для побудови сюжету та створення конфлікту. Типологічно текст містить як загальновживану релігійну лексику, так і вузькоспеціалізовану термінологію. У перекладі виникають численні виклики, пов’язані з пошуком відповідників, збереженням стилістичної відповідності та культурного забарвлення. Це доводить необхідність глибоких знань як релігійної, так і перекладацької теорії. Загальна характеристика роману та його перекладу. Роман “Angels and Demons” є яскравим прикладом твору, де релігійна лексика відіграє визначальну роль. Його багатошаровість, зокрема на рівні текстуальних і контекстуальних елементів, робить його складним для перекладу. Успіх перекладу залежить від того, наскільки точно та адекватно відтворено релігійні реалії, стиль автора й інтенцію оригіналу.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що релігійна лексика в художньому тексті, зокрема в романі Дена Брауна “Angels and Demons”, є невід’ємною частиною, яка забезпечує автентичність, атмосферу та смислове наповнення твору. Її дослідження має важливе значення для науки про переклад, оскільки допомагає визначити ключові принципи та стратегії відтворення подібних елементів у цільовій мові. Результати дослідження

можуть бути застосовані в теорії та практиці перекладу художніх творів, особливо тих, які пов’язані з релігійною або культурною тематикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ваховська О. В. Вербалізація концепту ГРІХ в англомовному дискурсі XIV – XXI століть. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. Харків, 2004. 120 с.

2. Гуменюк Л. М. Релігійна лексика в художньому тексті. Studia Linguistica. Вивчення функцій і стилістичних особливостей релігійної лексики у літературних творах. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2015. С. 35–42

3. Гуменюк Л. М. Теоретичні основи перекладу релігійної лексики: підхід до семантичної класифікації. Київ : Наукова думка, 2015. 324 с.

4. Карабан В. І. Переклад англійської науково-технічної і публіцистичної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.

5. Ковальчук І. В. Релігійна лексика у контексті художнього перекладу. Харків : Фоліо, 2020. 85 с.

6. Ковтун А. А. Семантична деривація в релігійній лексиці української мови : монографія. Чернівці : Технодрук, 2018. 528 с.

7. Кравченко Н. А. Реализация категории сакральности в речевом акте англоязычной проповеди и молитвы. *Записки з романо-германської філології.* Одесса, 2011. 109–118 с.

8. Лейбович С. Лексика в художньому перекладі: теорія і практика. Львів: Видавництво ЛНУ, 2011. 186 с.

9. Мацько Л. І. Стилістика української мови. «Вища школа». Київ, 2003. 462 с.

10. Палійчук І. І. Релігійна лексика в прозовому мовленні Василя Шкляра. Університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2023. 74 с.

11. Полина А. В. Языковая объективация концепта Бог в английском дискурсе XIV–XX., Харьков, 2004. 23 с.

12. Романенко С. В. Функціональний аспект релігійної лексики у художньому тексті. *Актуальні проблеми перекладознавства*, 2010. С. 135–142

13. Томіленко. Л. М. Релігійна лексика в українській перекладній лексикографії 1918–1933 років. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Філологічні науки*. 2019. № 2 (18). С. 125–133

14. Федорова О. М. Релігійна лексика в художньому перекладі: проблеми та підходи. *Вісник Київського університету*, 2011. С. 50–57

15. Федорова О. М. Релігійна лексика як засіб емоційного впливу. *Вісник Національного університету імені Тараса Шевченка. Філологія*, 2013. 45–52 с.

16. Чередниченко О. І. Теорія і практика перекладу. Київ : Либідь, 1996. 230 с.

17. Шигаєва К. В. Слова-реалії і способи їх перекладу в контексті міжкультурної комунікації (на матеріалі романів Дена Брауна «Код да Вінчі» та «Цифрова фортеця»). *Мовні і концептуальні картини світу.* Київ, 2013. Вип. 46(4). С. 337–349.

18. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London : Routledge, 1992. 372 p.

19. Journal of Philology. *Alfred Nobel University Journal of Philology.* 2011. URL: phil.duan.edu.ua

20. Hatim B., Munday J. Translation: An Advanced Resource Book, 2004. 103 p.

21. Margolis E., Laurence M. Concepts : Core Readings. Cambridge, MA: MIT Press. 1999. 664 p.

22. Nida E. The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill, 2003. 220 p.

23. Nida E. Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. Leiden: Brill, 1964. 331 p.

24. The Gospel Coalition, 2022. URL: https://www.theogospelcoalition.org/

25. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London: Routledge, 1995. 353 p.

26. The Brill Dictionary of Religion / edit. by Kocku von Stuckrad, Christoph Auffarth, Jutta Bernard. Brill, 2007. 2154 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

27. Браун Д. Янголи та демони : пер. з англ. А. Кам'янець. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 544 с.

28. Brown D. Angels and Demons. New York : Pocket Books, 2000.

29. Beatty G. Angels and Demons. URL: https://www.enotes.com/topic/angels-demons

SUMMARY

This diploma paper examines the religious lexicon in the novel “Angels and Demons” by Dan Brown, focusing on its role in the text and how it affects the quality of the translation into Ukrainian. The study explores the specific challenges involved in translating religious terminology and concepts from the original English text into Ukrainian, considering the cultural and linguistic differences between the two languages.

The research identifies the importance of religious lexis in the novel, noting how it shapes the plot, character development, and overall thematic structure. The study delves into the various functions of religious vocabulary, such as its role in establishing atmosphere, enhancing character traits, and advancing the narrative.

In addition, the study investigates the impact of religious terminology on the quality of the translated text, emphasizing the need for accuracy, cultural sensitivity, and creative adaptation. The analysis of the Ukrainian translation of Angels and Demons demonstrates that, when properly translated, religious lexicon can enhance the reader’s understanding of the novel’s complex themes, while maintaining the integrity and style of the original work.

In conclusion, this study underscores the significance of religious lexicon in the translation of Angels and Demons and its influence on the overall quality of the target text. The research contributes to the broader field of translation studies by highlighting the challenges and strategies involved in translating culturally and linguistically complex material.

Keywords: *religious vocabulary, translation, lexical functions, typology, translation strategies, cultural context.*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Пархоменко Дарина Дмитрівна,
студентка 2 курсу магістратури, форми навчання заочної,
факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія,
освітньо-професійна програма Мова і література (англійська),
адреса електронної пошти 7daryna7@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Особливості функціонування релігійної лексики в романі Д. Брауна “Angels and Demons” та їх відтворення в перекладі» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Пархоменко Д. Д.